

Психологічна готовність старших дошкільників до викликів початкової освіти

На рівні держави реалізацію права кожної дитини на дошкільну освіту, забезпечення повноцінного фізичного, інтелектуального, морального, естетичного і соціального розвитку дошкільника, поліпшення якості дошкільної освіти, формування передумов навчальної діяльності гарантують Закон України «Про дошкільну освіту» від 11 липня 2001 р. № 2628-III (зі змінами і доповненнями) та Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 23 листопада 2010 р. № 1111. Проте проблема готовності дошкільників до шкільного навчання залишається актуальною і нині.

Сьогодні в Україні можна виокремити **дві організаційні складові проблеми підготовки дитини до школи:**

- перша полягає у тому, що й досі немає рівноцінних умов підготовки дітей старшого дошкільного віку до вступу в школу, йдеться про виховання дітей у сім'ї та у різних типах дошкільних навчальних закладів;
- друга виявляється у тому, що певна кількість як державних дошкільних навчальних закладів, так і приватних центрів розвитку дитини перетворилися на установи форсованого навчання, на своєрідні тренувальні майданчики з підготовки дітей до вступу в престижні школи, ліцеї, гімназії.

Дошкільне дитинство і навчання

Показово, що навчання дошкільників у різних центрах розвитку — майже «шкільне життя» маленьких дітей — дуже подобається їхнім батькам. У такій організації освітнього процесу вони вбачають запоруку успіху дитини у навчанні в школі. При цьому мало хто бере до уваги, що дітям здебільшого пропонують знання з різних освітніх галузей, засвоєння яких не відповідає потенційним віковим можливостям дітей. Навряд чи такі знання сприятимуть розвитку дитини, найпевніше вони будуть для неї «додатковим вантажем».

Зауважимо, що значна кількість батьків розглядають увесь період дошкільного дитинства як підготовку до школи і намагаються з цієї точки зору максимально використати його можливості.

На жаль, не зважаючи на протести педагогічної громадськості, продовжується усталена практика тестування майбутніх першокласників при вступі до того чи того освітнього закладу, що є нестерпним психічно і фізично для маленької дитини. Цей факт також впливає на формування у батьків такого ставлення до періоду дошкільного дитинства.

Але ж при такій постановці питання зникає самоцінність цього періоду. Крім того, деякі дошкільники здобувають знання під керівництвом домашнього вчителя (гувернера), часто ізольовано від інших дітей, що, природно, не сприяє розв'язанню завдань повноцінної соціалізації дитини.

Усі ці реалії сьогодення й визначають проблему підготовки до школи як одну з найактуальніших у дошкільній педагогіці.

Готовність до навчання у школі

Розглядаючи проблему підготовки дітей до школи, не можна обійти такий її аспект, як готовність до шкільного навчання. Йдеться про готовність дітей не до навчання

взагалі, а до навчання у школі з усім комплексом її навчальних і позанавчальних навантажень.

Не можна говорити про ефективну, повноцінну підготовку дитини до навчання у школі, якщо не враховувати її психологічний аспект, тобто **стан внутрішньої готовності дитини** до переходу в нову соціальну позицію «школяр», у новий соціальний освітній простір розвитку «школа».

Готовність — це **усвідомлений стан організму до сприйняття нової діяльності, нової інформації**, який запобігає виникненню кризових явищ. Академік, доктор педагогічних наук Алла Богущ наголошує: через те що діти приходять до школи з різним ступенем психологічної готовності до навчання і з різним рівнем педагогічної підготовки, а також через недиференційований підхід до дітей та уніфікацію їх до загальної категорії «учень», «першокласник», гальмується їхня адаптація до нових шкільних збигов діяльності, а це веде до нервових зривів і кризових явищ.

Психологічна готовність дітей до школи передбачає формування у них певного ставлення до шкільного навчання як серйозної і соціально - значущої діяльності, тобто відповідну мотивацію навчання, або мотиваційну готовність, а також забезпечення рівня інтелектуального та емоційно - вольового розвитку дитини.

Доктор психологічних наук Олена Кононко, вивчаючи проблему **наступності між переддошкільною та шкільною освітою**, переконливо стверджує, що дошкільному навчальному закладу і школі необхідно подбати про послідовність, поступовість принципів навчання і виховання, і не лише заміну старого новим, а й збереження здобутків попереднього етапу життя дитини.

Науковцями встановлено, що **загальна готовність дитини** до систематичного шкільного навчання — багатокомпонентне утворення, яке потребує комплексного дослідження й оцінювання рівня фізичного, психічного, розумового й соціального розвитку дитини, необхідного для успішного опанування навчальним матеріалом.

Оптимальний вік першокласника

Існують різні точки зору щодо оптимального віку дитини до вступу в школу: одні фахівці вважають, що дитина може стати першокласником вже у шість років, оскільки вона вже здатна опанувати навчальний матеріал у школі, інші радять віддавати дитину до школи ближче до семи, а то й у сім років. За даними психологічних досліджень, дитина шести років дійсно здатна засвоювати навчальний матеріал, але при цьому у неї зберігається гостра потреба у грі. Тому і **навчання шестирічних першокласників має відбуватися в ігровій формі**, що, на жаль, не передбачено у звичайній загальноосвітній школі, де до шестирічок ставлять такі ж вимоги, як і до семирічних дітей. Вочевидь, доречно було б створити у перших класах розвивально-освітнє середовище, яке дало б змогу забезпечити без-кризовий адаптаційний період дітей, створити ігрові зони, озброїти вчителів перших класів методиками спілкування і роботи з шестирічними дітьми.

Наразі вчені стверджують, що діти, які приходять до школи, не готові до нових форм співробітництва з дорослими й однокласниками, до зміни соціального статусу, соціальної ситуації розвитку. Цьому є пояснення, зупинимось на кількох із них.

Привчання дошкільників до посильної праці

Значна частина батьків, прагнучи дати дитині до вступу до школи якомога більше знань, забувають (або не вважають за потрібне) **залучати дітей до посильної праці вдома**. Виходить, як багато знати і йти до школи навчатись, то дитина доросла, а

виконувати нескладні трудові обов'язки — маленька? У результаті, як зауважує Ганна Беленька, кандидат педагогічних наук, після завершення періоду дошкільного дитинства часто отримуємо інтелектуально розвинену і фізично міцну дитину, яка залишається «маленькою» протягом усього періоду навчання у початковій школі: не вміє себе обслуговувати — одягнутись, скласти портфель, спланувати власну діяльність тощо.

Вчителі початкових шкіл стверджують, що діти, які прийшли до школи з дошкільного навчального закладу, більш привчені до трудової діяльності і можуть обслуговувати себе. Натомість переважна кількість дітей, які виховувалися у сім'ях, навіть при елементарній підготовці до наступного уроку: сховати один підручник, витягти інший, приготувати олівці, фарби тощо — потребують допомоги. Вчитель сам підходить до дитини і викладає з портфеля підручник, зошит, пенал.... Тому діти, не привчені з дитинства до посильної праці, стають надзвичайно залежними від найближчого оточення, насамперед, від дорослих. У молодшому шкільному віці набагато важче, ніж у дошкільному, формуються такі риси, як самостійність та відповідальність.

Дитина входить у шкільне життя з упевненістю, що всі їй допоможуть виконати домашнє завдання, справитися з іншими шкільними обов'язками: батьки, інші родичі. У виконанні деяких «шкільних справ» вона сподівається на допомогу інших дітей і дуже ображається і обурюється, якщо їхні думки з приводу такої ситуації не співпадають. Крім того, дитина, яка багато чого не вміє і весь час просить допомоги, часто стає об'єктом кепкувань інших дітей. Тож шкільне життя дитини може стати для неї психологічно травматичною ситуацією, і вона може відмовлятися йти до школи. Причина такого явища криється у тому, що, попри достатній фізичний та інтелектуальний розвиток дитини, в дошкільному дитинстві не відбулося її соціального зростання: вольові і моральні якості не знайшли свого застосування у реаліях щоденної діяльності.

Саме тому формування повноцінної навчальної діяльності, позитивного ставлення до неї, а також формування навчальної мотивації залежать від достатнього розвитку трудової діяльності, оскільки вольовий аспект і необхідність докладати зусилля споріднюють обидва види діяльності.

Виховання самостійності у дошкільників

Психологи також зауважують, що батькам майбутніх першокласників слід бути готовими до того, що з моменту вступу до школи дитині потрібно давати більше самостійності, не намагатися постійно контролювати її. Перший клас — це перший у житті дитини крок до незалежності. І тут батьки роблять дві помилки:

- надають дитині цілковиту свободу — «Ти тепер вже дорослий і сам будеш відповідальним за свої вчинки»;
- надмірно контролюють навчання дитина — найбільш поширена ситуація.

Багато батьків вважають, що навчання у початковій школі, чи бодай перші два класи, треба разом з дитиною «відсидіти», «відучитися», щоб «не втратити момент успішності». Така ситуація розгортається за типовим сценарієм.

Дитина сідає готувати уроки, мама сідає поряд. І поки дитина виписує літери, цифри, мама «контролює процес»: робить зауваження, заставляє переписувати, докоряє у неуважності.

І виходить, що у дитини не з'являється взагалі ніяких навичок самостійності. Якщо дитина вміє боротися за свою територію, то, найпевніше, вона буде саботувати заняття — дивитися у вікно, демонстративно позіхати, тобто робити все, щоб не виконати завдання. І все це через те, що її власна мотивація буде похована під необхідністю, продиктованою

дорослими. Але ж дитина і **сама прагне робити уроки**, тому що хоче навчатись, відчуває себе відповідальною: їй дали завдання, вона хоче його виконати. Але робити його стане тоді, коли сама захоче. Тому, перш ніж багато разів суворо нагадувати дитині, щоб сідала за виконання завдання, батькам слід замислитися, чи не відіб'ють вони у дитини бажання вчитися або чи не отримають вони учня, який стане вчитися лише для того, щоб батьки були задоволені.

Зважаймо на психофізіологічні особливості дитини

Щоб уникнути таких помилок, слід діяти відповідно до психофізіологічних особливостей дитини. Спочатку варто з'ясувати, наскільки швидко вона втомлюється. Є діти, які повернувшись зі школи, є активними і прагнуть одразу ж сідати за уроки. Не перешкоджайте цьому, вони, найімовірніше, з легкістю їх зроблять. А інші першокласники потребують кілька годин, щоб перепочити, і вже після відпочинку сідати за виконання домашнього завдання.

Отже, для того щоб дитина, виходячи з дошкільного дитинства, була готовою до викликів початкової школи, до зміни свого соціального статусу необхідно:

- враховувати рівень розвитку дитини на момент вступу до школи й уникати недиференційованого підходу до учнів;
- уникати переобтяження майбутнього першокласника знаннями, і взагалі переваги пізнавального розвитку над фізичним, соціальним, трудовим, морально-етичним, художньо-естетичним;
- сприяти розвитку у дитини соціально значущих мотивів поведінки і діяльності.

Тож не слід забувати, що і від батьків, і від педагогів залежить, наскільки комфортно дитина почуватиметься у школі, наскільки її захоплять новий статус і нова діяльність, наскільки результативним буде її навчання.